

Аналитичен доклад
по
Дейност 1.2. Полуструктурирани индивидуални интервюта с персонал на
детски градини,
Фаза I Анализ на финансовата достъпност до ранно образование в община
Луковит
Част от проект
„За финансово достъпно ранно образование“

I. Методически бележки

В рамките на Дейност 1.2., в изготвения инструмент за полуструктурирано интервю бяха заложени цели и индикатори, идентични и сходни със заложените и описаните в проектното предложение, а именно:

- събиране на информация за посещаемостта и заплащането на таксите за детска градина;
- наличие на затруднения за специфични групи в риск;
- търсене на ценна информация за възможните предпоставки и причини за непосещението или нередновното посещение;
- предложения и препоръки за нивата на такси или потенциалното тяхно отпадане;

В тази втора дейност бяха интервюирани според планираната извадка 50 служители плюс един допълнителен, като по този начин тоталният брой интервюта е 51. Общият брой на персонала в 5-те детски градини в общината е 112 човека. Интервюираните представляват 46% от работещите в детските заведения. Интервютата бяха проведени в периода 21 ноември – 2 декември 2018 г.

Интервютата бяха проведени на работните места, в съответствие с квоти за типовете служители в съответствие с техните фактически пропорции. За тази цел бе използвана справката-писмо, получена от община Луковит¹. Социолозите по проекта използваха справката за изготвяне на квоти, които включват не само педагогическия персонал, но и медицинския, непедagogическия обслужващ детските заведения персонал, но и мениджмънта. За спазване на пропорция, близко до фактическото

---

¹ Документът е разгледан подробно в предходния аналитичен доклад по Дейност 1.1.

състояние, беше занижена квотата на педагогическата част от персонала с цел осигуряване на по-голяма степен на представителност при изследване на мненията и оценките на целевата група:

	Звънче	Зорница	Червената шапчица	Слънце	Славейче	Общо
Директор	1	1	1	1	1	5
Педагог	4	4	5	5	5	23
Медик	1	1	1	1	1	5
Друг персонал	3	3	4	5	3	18
Общо	9	9	11	12	10	51

Стажът на интервюираните показва значителен опит в ранното и предучилищното образование в заведенията в общината. Според стажа, интервюираните служители се разпределят така: До 5 г. – 35%, между 6 и 10 – 24%, между 11 и 20 г. – 22%, между 21 – 30 г.- 12% и между 31 и 40 г. – 8%. Образователното ниво на персонала е добро: 63% имат завършено висше образование, а 37% средно.

По официални сведения на общинската администрация, броят на децата, които присъстват през повече от 80% от дните е 460. Това число приблизително се покрива с броя, който присъства в дните на интервютата, по сведения на персонала – 479. Сведенията от персонала показват надвишаване на капацитета в детските градини в град Луковит – при 300 места, налични 350 деца. От друга страна, посещаващите в момента на терена в селските детски градини са значително по-малко от капацитета – 129 вместо 220. (Възможно е разликата да се дължи на заболяемостта, характерна за зимния сезон).

II. Оценка на педагогическия процес в детските градини

Помолени да дадат най-обща оценка на работата на детските градини, в която работят, преобладаващо мнозинство дават отлична (69%) или много добра (24%). Само 8% я смятат за „Добра“ и нито един на избира оценка „Средна“ или „Слаба“.

Преобладаващо мнозинство от 72% от персонала на детските градини в общината оценява, че над половината деца получават необходимите навици, умения, знания за успешно начало на образованието в училище. Средният дял на успешното обучение, според колективната оценка на персонала, е 71%.

По-подробно:

- само 2% оценяват, че четвърт или по-малко от децата имат полза за своя напредък от посещението на детска градина;
- Само 16% от оценките са, че такава полза имат под половината деца;
- 28% от оценяващите поставят този дял между половината и три четвърти от децата;
- Най-голям брой служители - 41% - смятат че между три четвърти и 90% от децата напредват в резултат от посещението на ДГ;
- 10% поставят този дял още по-високо – над 90%;
- 6% се затрудняват да дадат отговор на така поставения въпрос;

По ваше мнение, какъв дял от децата в детската градина усвояват навици и умения, необходими за успешно начало на образованието им в училище?							
Под 10%	11%-25%	26%-50%	51%-75%	76%-90%	Над 90%	Трудно ми е да преценя	Общо
,0	,0	2,0	19,6	37,3	35,3	5,9	100,0

Преценката се влияе от два фактора – възрастта и делът на децата от семейства, принадлежащи към малцинствата в съответната детска градина. По-възрастните служители забелязват по-голям дял на случаите с неоптимално развитие. Служителите в детските градина с повече ромски деца най-често посочват добри резултати за 50-75% от децата, докато тези с малък дял ромски деца най-често посочват добри резултати сред 75-90% от децата.

Основна предпоставка за успешно образование е малкото дете да се аклиматизира към нова и съвсем различна среда, в която отсъстват значимите фигури на възрастни, от които по-рано изцяло е зависело – родителите, преките роднини. Това донякъде се припокрива с впечатленията от проведените дълбочинни интервюта, където ролята на външното въздействие е значима (в този смисъл често се идентифицира като влияеща), според интервюираните.

Процесът на усвояване на социални умения извън семейството е важна крачка в развитието и в значителна степен влияе върху следващите крачки на социализацията, които детето прави в училище. Много е важно тази адаптация да не доведе до стрес,

неувереност, затвореност или обратно – до прекалена екстровертност, неспазване на нормите на общуване.

В това отношение общата картина, която очертава анкетата е позитивна.

1. Запитани, „Колко от децата се усещат спокойни и сигурни “като у дома си”?“ 83% от служителите преценяват, че над три четвърти от децата се адаптират добре. По-голям проблем виждат 20% от запитаните – според тях между половината и три четвърти от децата се адаптират добре. Оценката, че под половината деца се адаптират добре е избрана от само 2% от запитаните. Средната оценка е, че 83% от децата се чувстват спокойно и сигурно.

Както на предишния въпрос, така и на този, в детските градини с по-голям дял ромски деца, относително по-често се посочва по-нисък интервал за дела на добре адаптиращите се (51-75%, вместо 76-90%). В този смисъл оценката за въздействието на социалната среда е относително висока и е припозната като благоприятстваща адаптацията на децата.

Колко от децата се усещат спокойни и сигурни “като у дома си”?							
Под 10%	11%-25%	26%-50%	51%-75%	76%-90%	Над 90%	Трудно ми е да преценя	Общо
,0	,0	2,0	19,6	37,3	35,3	5,9	100,0

2. Неизбежно известен дял от децата изискват специално внимание, защото поне за известно време трудно се приспособяват; те възприемат защитен тип поведение за сметка на участието в занятията, игрите, общуването. Въпросът е доколко те го преодоляват и колко чести са такива случаи. Професионалният опит на служителите сочи, че те са под 10%. Това е преобладаващата оценка на 69% от запитаните. 14% оценяват този дял между 10 и 25%. 6% от оценките са за по-висок дял.

Колко от децата странят от общуване и се държат свито?							
Под 10%	11%-25%	26%-50%	51%-75%	76%-90%	Над 90%	Трудно ми е да преценя	Общо
68,6	13,7	5,9	3,9	2,0	,0	5,9	100,0

За отбелязване е, че подобно „самозатваряне“ се наблюдава по-често а/в детските градини в селата, отколкото в града и б/ в детските градини с по-висок дял деца от малцинствата. За последните това е обяснимо, тъй като за тях, образно казано, прагът на дома е допълнително „повдигнат“ и от езикова бариера.

3. Друг проблем, са отрицателните емоции и конфликти при децата. Те биват отначало овладявани от възрастните, а след това и чрез интернализиран самоконтрол. В обратен случай, те могат да доведат до заразително подражание и да затруднят усвояването на базисни социални норми, необходими за сътрудничество и колективни дейности. Съдейки по данните, **средно всяко четвърто дете** влиза в някакъв вид конфликт. Същевременно, диапазонът на оценките е широк: 25% от служителите поставят този дял под 10%, както и обратно, 18% го оценяват на между една четвърт и половина, а 8% се сблъскват с такива прояви при 75-90% от децата. В ДГ с по-висок процент ромски деца този проблем е по-малко застъпен, съдейки по оценките на служителите. В тях, най-често посочваният дял на деца с конфликтни прояви е до 10%, докато при ДГ с малък брой ромски деца се сочат далеч по-високи дялове на конфликтни прояви.

Каква част от децата се случва да влизат в конфликти?							
Под 10%	11%-25%	26%-50%	51%-75%	76%-90%	Над 90%	Трудно ми е да преценя	Общо
25,5	35,3	17,6	3,9	7,8	,0	9,8	100,0

Съдейки по сведенията на персонала на детските градини, сумарно, **домашният (майчиният) език на 57.9% от децата във всички детски градини не е български.** (Този дял е по-висок от дела, посочван от самите родители, който установяваме от паралелното количествено изследване сред тях. Данните са изложени в отделен доклад към следващата дейност от изследването в рамките на същия проект).

III. Сравнителна оценка за работа с деца от малцинствата

Естествен е въпросът, дали работата на персонала с деца от етническите малцинства (предимно роми) среща повече препятствия, отколкото тази с деца от етническото мнозинство. В рамките на въпросника, чрез прецизиран индикатор, служителите бяха помолени да направят пряко сравнение между децата от малцинствата и тези от мнозинството по отношение на по-затворено поведение, встъпване в конфликти, трудности при усвояване на навици и умения, необходими за училище.

По първия индикатор данните не показват комуникативен проблем – децата с ромски домашен език са дори малко по-контактни в детската градина. 25% от служителите посочват, че те по-рядко странят от общуване и се държат „свито“; обратното, че по-често са „свити“ сочат 14%. 57% от служителите не намират разлика.

Във вашата практика, децата от малцинствата по-често или по-рядко се изправят пред следните ситуации: Странят от общуване и се държат свито				
По-често от българските деца	Няма разлика	По-рядко от българските деца	Трудно ми е да преценя	Общо
13,7	56,9	25,5	3,9	100,0

По втория индикатор обаче мнението на колективите е по-малко консолидирано и с по-негативен нюанс. 18% нямат мнение, 43% не виждат разлика, но 31% смятат, че „ромските“ деца по-често участват в конфликти, докато 8% са на обратното мнение. На пръв поглед, това очакване за конфликтност се разминава с отговорите по-горе, където бяха сравнени честота на конфликтност при детските градини с малък дял ромски деца и тези с висок дял. Възможно обяснение е по-негативна предварителна нагласа на част от самите служители.

Във вашата практика, децата от малцинствата по-често или по-рядко се изправят пред следните ситуации: Влизат в конфликти				
По-често от българските деца	Няма разлика	По-рядко от българските деца	Трудно ми е да преценя	Общо
31,4	43,1	7,8	17,6	100,0

По третия индикатор, сумарната оценка на служителите показва значимо по-нисък краен резултат при ромските деца, отколкото при българските. 63% от персонала констатира по-малко усвояване при ромите на навици и умения, полезни за обучение в училище, докато на обратното мнение са само 11%. Следователно данните говорят за затруднен процес на интернализиране и придобиване на нови социални компетенции, свързани с бъдещето социално развитие на децата. Тук факторите могат да бъдат много и разностранни, в това число наличието на майчин език, домашната среда, редовното посещение на детска градина и др.

Във вашата практика, децата от малцинствата по-често или по-рядко се изправят пред следните ситуации? Трудно усвояват навици и умения, които са полезни за училище				
По-често от българските деца	Няма разлика	По-рядко от българските деца	Трудно ми е да преценя	Общо
62,7	15,7	11,8	9,8	100,0

Сравнението между данните по трите индикатора насочва към извода, че не толкова обстановката в детската градина, колкото фактори, свързани с езика на общуване и/или влиянието на домашната среда отслабват резултатите при ромските деца. Този извод се потвърждава при по-подробно тестиране на навиците, които образователния процес създава у децата. Следващата таблица представя оценки по скала от 1 до 5 на напредъка на децата.

За колко деца занятията успяват да създадат навици за: (Оценка между 1 - минимум и 5 - максимум)												
	Разбивка по дял деца в ДГ с домашен език, който не е български									Общо		
	Минимален брой (0-10%)			Среден брой (10-80%)			Максимален брой (80-100%)					
	Средна оценка	Стандартно отклонение	Брой	Средна оценка	Стандартно отклонение	Брой	Средна оценка	Стандартно отклонение	Брой	Средна оценка	Стандартно отклонение	Брой
Моделиране	4.3	1.0	9	4.2	0.8	18	3.9	0.6	22	4.1	0.8	49
Изпълняване на задачи	3.9	1.5	9	4.5	0.7	18	3.9	0.8	22	4.1	1.0	49
Правилно общуване с други деца	3.8	1.5	9	4.2	0.6	18	4.1	0.7	22	4.1	0.9	49
Внимание и изслушване	3.7	1.2	9	3.9	0.9	18	3.5	0.9	22	3.7	0.9	49
Ясно словесно изразяване	3.7	1.2	9	4.0	0.7	18	3.3	1.0	22	3.6	1.0	49
Организиран физически игри	4.7	0.5	9	4.9	0.3	18	4.6	0.6	22	4.7	0.5	49
Начални елементи на грамотност (четене, писане, смятане)	4.1	0.8	9	3.8	1.0	17	3.1	1.2	22	3.5	1.1	48

Както се вижда от горната таблица, в детски градини с висок дял „ромски“ деца, резултатите са по-отчетливо занижени, поне що се отнася до усвояване на компетенции, свързани с начални елементи на грамотност и ясно словесно изразяване. Обратно, разликите са по-малки или никакви при дейности, свързани с двигателни способности, моторика, креативност. Това показва, че **езиковата бариера** пред развитието на тази група деца е не само обект на минимизиране чрез ранното образование в детска градина, но е и водещ проблем за самото начално образование в този контекст.

Що се отнася до резултата при децата от малцинствата, то по-конкретен и съществен индикатор е отговорът на въпроса, **в каква степен те свикват с употребата на български език?** 58% от отговорите са, че „много свикват“, 32% - че „малко свикват“, а 2% „не забелязвам промяна“. Делът на втория отговор („малко свикват“) е завишен до 41% при детски градини с висок дял деца от ромските малцинства.

IV. Фактори, които влияят върху резултатността на обучението и възпитанието в ДГ

Какви са най-важните препятствия пред предучилищното образование в детските градини, по мнение на възпитателите и останалия персонал? Далеч най-често посочваните причини са **нередовното посещение** на децата в заведенията и

разболяванията. Те набират съответно 82% и 73% от отговорите. Сред причините, сравнително малка роля играят комуникационните и езикови проблеми в контактите с персонала и с другите деца. Те генерират едва 4% и 12%. Обобщавайки, главните препятствия се отнасят до обстоятелства, които стоят извън възможностите за влияние на самите детски градини и техния персонал, администрация или респективните налични политики.

Посочете до три най-чести препятствия за предучилищно образование на детето в детската градина:	
Нередовно посещаване	82.4
Често разболяване	72.5
Недостатъчни навици на детето да се обслужва само	21.6
Свръхактивност	19.6
Проблеми в контактите с другите деца	11.8
Не привиква към храната	11.8
Няма пособия (от типа на тетрадки, моливи, боички и пр.)	9.8
Проблеми в контактите с персонала	3.9
Недостатъчно на брой специално обучени педагози	0
Други чести причини	5.9
Общо	100

По-конкретно, едно специфично препятствие за посещение са **паричните разходи** за семействата. За най-важните от тях – месечната постоянна такса и цената на постоянната такса (1,60лв. за храноден), **сумарно 41% са на мнение, че в една или друга степен тя затруднява родителите.** (8% смятат, че е твърде висока, 4%, че сериозно затруднява, 29%, че в известна степен ги затруднява). Това число **нараства до 59%** при служителите на детски градини с голям дял деца от ромските малцинства. Всеки пети няма мнение. Това показва, че мнението на персонала се формира главно на база на преки контакти с онези родители, за които е по силите да набавят необходимите финансови средства. Сам по себе си този относителен дял е значим, имайки предвид икономическото състояние на общината, констатациите за ниски доходи и сериозни икономически затруднения, с които се сблъскват домакинствата. Този извод индиректно кореспондира и с голяма част от констатациите, направени по време на проведените дълбочинни интервюта.

Каква е вашата оценка за размера на таксата за посещение и цената на храноден за посещаващи ДГ деца?						
Твърде висока е и мнозина не могат да я плащат	Тя сериозно ги затруднява	Тя ги затруднява до известна степен	Почти не представлява затруднение	Не ги затруднява	Трудно ми е да преценя	Общо
7,8	3,9	29,4	17,6	19,6	21,6	100,0

V. Педагогически и извънпедагогически мерки, които биха могли да подобрят резултатите при децата от малцинствата

Що се отнася до децата от малцинствата, служителите бяха помолени да отговорят в свободна форма на въпроса, „Ако не напредват в максимална степен, как детската градина би могла да повиши тази степен?“. Доста малък брой - само 40% - от служителите предлагат възможни мерки. По-активно отговарят работещите в детски градини с голям брой деца от ромските малцинства. а/ Преобладаваща част от идеите за мерки се отнасят до влияние върху родителите: „засилена работа с родителите“ (29%), „влияние върху дома и средата (което е пряко свързано с предходния отговор)“ (5%). б/ На второ място стои група идеи за диференцирана работа с децата: допълнително обучение по български език (19%), специална методика, които да подпомагат работата с билингвистични деца² (19%) и допълнителна работа с децата (14%).

Ако не напредват в максимална степен, как ДГ би могло да повиши тази степен?	
Работа с родителите	28.6
Допълнително обучение по български език	19
Специална методика за билингвистични деца	19
Допълнителна работа с децата	14.3
Редовно посещение	9.5
Влияние върху средата в дома	4.8
Друго	4.8
Общо	100

² Този тип мерки са били актуални и са част от някои от проектите и инициативите, реализирани в рамките на общината. Това показват резултатите от предходната Дейност по проекта, свързана с вторичен анализ на наличното законодателство.

В този смисъл отговорите на персонала на детските градини е красноречив – посоката на интервенция от една страна следва да е свързана с извънучебната социализираща среда, а от друга страна – с дейности, които да подкрепят социализацията на децата в рамките на институциите на ранното образование.

Служителите бяха помолени да отговорят и на преки хипотетични въпроси, дали ако бъде намалена постоянна таксата за посещение и хранодни, посещаемостта според тях би нараснала. 51% отговориха положително, 26% отрицателно, а 24% нямаха мнение. При детски градини с висок дял деца от ромските малцинства, само 5 на сто от запитаните нямаха мнение. При тях, **64% отговориха с „Да“ и 32% с „Не“**. Това показва, че според интервюирания персонал, в общината доходът на семействата е важен, макар и не единствен фактор за осъществяването на обучение в детската градина.

Беше зададен и въпрос, **какъв размер на намалението** на плащанията би дало ефект, в смисъла на стимул за по-редовно и пълноценно посещение на детските градини. В преобладаващия брой случаи запитаните нямаха мнение (55%). Според всеки пети (или 20%), посещаемостта би нараснала, ако паричното бреме отпадне изцяло; 12% предполагат, че това би се получило при намаление с над 2/3; 14% допускат, че и намаление с над 1/3 би било резултатно.

VI. Изводи

1. Цялостната оценка за педагогическата и възпитателна работа на детските градини и техния персонал в общината е отлична или много добра;
2. Успеваемостта при децата, чиито майчин (домашен) език не е български, е също добра, но е занижена. Това е проблем, доколкото важна цел на възпитанието в детските градини е да подготви напълно (или поне задоволително) и в равна степен децата за добър старт в училищното образование;
3. Между мерките за възможно подобрене на работата, на първо място стоят: 1. Реализиране на по-редовното посещение и 2. прилагане на специализирани методи за първоначално преодоляване на езиковата бариера при децата с майчин език, който не е български.

4. Факторите за успех са взаимнообвързани:

- редовните посещения, участието в дейностите в средата на други деца, подпомагат усвояването на българския език и социализиращите процеси на самите деца,

- нарастващата езикова компетентност съдейства за изпълнение на задачите, поставяни от педагозите, развитието на практики и навиците, необходими в учебната среда и взаимната мотивация между децата чрез механизмите на взаимодействието и подражанието.

5. Факторът, върху който може с управленски (административни) мерки най-силно да се повлияе за подобрене на резултатите, е редовността на посещенията. Нередовно посещаващите по кумулативен начин натрупват изоставане и им се налага ускорено да се адаптират към програмата, и в същото време да се ресоциализират с децата, които са напреднали. Това може да стане както чрез пряко убеждаване на родителите, така и чрез понижение или премахване на таксите, които при нискодоходните групи, издигат и своеобразна имуществена бариера.

Изготвено от:
Стефан Георгиев
Чавдар Найденов

Дата:
08.12.2018г.